

УДК 331.5:631.15

ОСНОВНІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.Г.Крилова, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет

Проведено аналіз основних сільськогосподарських характеристик домогосподарств у сільській місцевості Миколаївської області. Визначено проблеми функціонування сільських домогосподарств.

Ключові слова: домогосподарство, сільське господарство, земельна площа, тваринництво, статеві-віковий склад, зайнятість, безробіття.

Постановка проблеми. Сільські домогосподарства України грають значну роль у забезпеченні країни продовольством – питома вага господарств населення у виробництві продукції тваринництва за період 2000-2008 років в середньому складала 69,2%, а продукції рослинництва – 58,1%. Згідно зі статистичними даними, нині на селі існує 5,4 млн сільських домогосподарств і практично кожне володіє різними за величиною земельними ділянками та веде особисте селянське господарство. Проведені дослідження дають підставу стверджувати, що питання обстеження та аналізу діяльності сільських домогосподарств є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем діяльності сільських домогосподарств займаються відомі вчені: Дієсперов В.С., Краснов Ю.М., Купалова Г.І., Руснак А., Скупий В.М. та багато інших. Їх наукові надбання є цінними для дослідження цієї проблеми в сучасних економічних умовах розвитку сільського господарства країни. Проте актуальними залишаються питання постійного вивчення основних характеристик сільських домогосподарств та проблем їх функціонування.

Мета статті. Метою нашого дослідження є аналіз основних сільськогосподарських характеристик домогосподарств у сільській місцевості області.

Виклад основного матеріалу. Обстеження умов життя домогосподарств проводиться у відповідності з вимогами міжнародних стандартів, наприклад: принцип формування вибірки домогосподарств для обстеження як імовірнісної, стратифікованої, багатоступеневої, територіальної; добровільна згода домогосподарств на участь у обстеженні; періодична зміна (ротація респондентів (домогосподарств)); вивчення споживання домогосподарства протягом короткого часу, можливість отримання науково обґрунтованих оцінок якості інформації [1].

Статистичне спостереження за сільськогосподарською діяльністю населення ґрунтується на періодично здійснюваних переписах посівних площ плодово-ягідних насаджень та сільськогосподарських культур, щорічних обліках худоби та птиці в індивідуальному секторі й вибіркового обстеження домогосподарств, зокрема, даних вибіркового обстеження сільськогосподарської діяльності домогосподарств, яке було запроваджено у вересні 2000 року, і з того часу проводиться постійно. Воно охоплює всі райони регіону. Для даного обстеження генеральну сукупність складають домогосподарства, що мають у своєму володінні або користуванні землю і місце проживання яких зареєстровано на території сільських населених пунктів [2].

Домогосподарство – сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні (або його частині), забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати у родинних стосунках (або стосунках свояцтва), не перебувати у будь-яких з цих стосунків, або бути і в тих, і в інших стосунках, домогосподарство може складатися з однієї особи, в сучасних економічних умовах поняття «домогосподарство» і «сім'я» дуже близькі [1].

Наявність особистих підсобних господарств (де спостерігається найпоширеніший напрям самозайнятості селян) значно впливає на рівень життя домогосподарств. Господарства населення вносять суттєву частину у забезпечення регіону (країни) продовольством. В їх користуванні та володінні знаходилося в 2006 р. 35,6%, в 2007 р. – 35,3% та в 2008 р. – 35,1% сільськогосподарських угідь області, а вклад у сільськогосподарське виробництво за період 2000-2008 рр. в середньому становить 53,5%, при цьому господарства населення є найпотужнішими виробниками продукції тваринництва – в середньому за означений період їх внесок становить 80,4%.

Середній розмір площі землі домогосподарства за період 2006-2008 рр. не більше 3 га (в 2006 р. – 2,43 га, в 2007р. – 2,55 га, в 2008р. – 2,14 га). Більшість домогосподарств Миколаївської області, які проживають у сільській місцевості, мають у своєму користуванні менше 0,5 га землі, при цьому значна частина домогосподарств має у користуванні великі земельні ділянки (таблиця 1).

Таблиця 1

**Групування сільських домогосподарств
Миколаївської області за площею землі,%**

Групи домогосподарств за площею землі	Кількість домогосподарств			Площа землі домогосподарств		
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
до 0,50 га	66,2	65,3	59,0	7,8	6,2	6,9
0,51-1,00 га	11,9	10,1	14,1	3,3	2,6	4,6
1,01 і більше га	21,9	26,4	26,9	88,9	91,2	88,5

За результатами опитувань 2000-2008 рр. щодо розподілу земельної площі за напрямками її використання, переважає здавання в оренду земельних угідь. В структурі посівних площ у сільських домогосподарств за період 2006-2008 рр. найбільшу питому вагу займають зернові та зернобобові культури (в середньому 53,1%), технічні культури (33,4%). Більшість домогосподарств обробляють землю і вручну, і трактором.

Частка домогосподарств, що утримують будь-який вид худоби та птиці, значна: у 2006 р. – 74,3%, 2007 р. – 70,0%,

2008 р. – 75,9%. При цьому частка господарств, що мають господарські споруди для утримання худоби та птиці (у загальній кількості домогосподарств), за досліджуваний період становить в середньому 79,9%. Основні види техніки, що мають домогосподарства (в середньому за 2006-2008 рр.), у наявності такі: плуг (5,2% домогосподарств), сівалка (4,9%), борона (5,0%), культиватор (4,5%), трактор (8,9%), комбайн (0,33%), сепаратор (85,2%), крупорушка (47,3%), автомобіль вантажний (2,9%).

Зменшується питома вага господарств, що залучають найманих працівників: з 59,0% у 2006 р. до 42,7% у 2008 р., при цьому зростає для постійної (відповідно з 0,8% до 2,0%) та разової роботи (з 22,1% до 37,7%), а для сезонних робіт знижується (з 77,1% до 60,3%).

Таблиця 2

Статеві-віковий склад членів сільських домогосподарств Миколаївської області в середньому за 2006-2008 роки, %

Віковий склад	Чоловіки	Жінки
Усі члени домогосподарства	42,8	57,2
Голови домогосподарств у тому числі за розміром землі:	47,2	52,8
- 0,5 га і менше	38,6	61,3
- 0,51-1,0 га	50,1	49,9
- 1,01 га і більше	67,4	32,6
Члени домогосподарств віком до 16 років	51,6	48,3
Члени домогосподарств у працездатному віці (чоловіки віком від 16 до 60, жінки – від 16 до 55 рр.)	49,0	51,0
Члени домогосподарств у віці старшому за працездатний (чоловіки віком 60 р., жінки – 55 р. і старше)	24,1	75,9

Сільськогосподарські характеристики сільських домогосподарств доцільно доповнити соціально-демографічними. Як свідчать дані таблиці 2, більшість серед членів домогосподарств складають жінки, але серед осіб до 16 років переважає чоловіче населення, у працездатному віці статевий розподіл майже рівномірний, а вже серед населення старше працездатного віку 75,9% становлять жінки, що свідчить про високу смертність чоловіків. За досліджуваний період 52,8% жінок є

головами домогосподарств. Відмітимо, що зі збільшенням розміру землі для ведення домогосподарства керівництво ними переходить до чоловіків – при 1,01 га землі і більше 67,4% голів домогосподарств – чоловіки.

Середній вік голів домогосподарств серед жінок становить 58 років, серед чоловіків – 51 рік, тобто це є особи передпенсійного віку. Більшість голів домогосподарств мають повну загальну середню (чоловіки 48,4%, жінки 25,8%) та базову загальну середню освіту (чоловіки 25,6%, жінки 41,3%). Повну вищу освіту має лише 5,3% жінок та 7,2% чоловіків.

У 2009 р. в сільській місцевості Миколаївської області проживало 32,2% домогосподарств, середній розмір домогосподарств становив 2,59 осіб. В цілому по країні кількість домогосподарств зменшилась з 17679,6 тис. в 2000 р. до 17096,2 тис. в 2009 р. Ця негативна тенденція пов'язана насамперед природним зменшенням сільського населення. За час, що минув після всеукраїнського перепису населення 2001 р., чисельність сільського населення Миколаївської області зменшилась на 9%.

Зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва і скорочення через це сфери прикладання праці породило приховане безробіття у сільській місцевості та створило труднощі у функціонуванні робочої сили на селі. Чисельність найманих працівників у сфері аграрного виробництва у 2008 р. порівняно з 2000 р. скоротилась у 3,3 рази. Розширення сектора самостійної зайнятості відбулось за рахунок збільшення зайнятих в особистих селянських господарствах, що є переважаючою частиною неформального сектора економіки. Сільськогосподарське виробництво є найбільш пріоритетним видом діяльності неформального сектора, в якому знайшли прикладання своєї праці 72,3% зайнятих в ньому. За віковими групами порівняно високий рівень безробіття спостерігався по сільському населенню 15-24 та 25-29 років. При цьому високий рівень безробіття серед молоді 25-29 років викликає суттєве занепокоєння, адже у цій групі вже є певний досвід роботи, освіта

та сформовано погляди на умови праці та її оплату, тому вона повинна бути більш мобільною на ринку праці. Таким чином, у молодіжної робочої сили практично відсутня самореалізація на селі.

Висновки. Підводячи підсумок викладеному, можна зазначити, що існує суттєвий внесок господарств населення у збереження тваринництва області. Протягом багатьох років ця категорія була найбільш стабільною формою господарювання, що стримувала спад виробництва м'ясної продукції. При цьому вважаємо, що оптимальною формою господарювання на селі є великі комплексні господарства, а не індивідуальні, з переважним використанням ручної праці. Серед основних проблем функціонування домогосподарств можна виділити такі: високий рівень безробіття сільського населення, особливо серед молоді; для демографічних процесів характерне щорічне зменшення чисельності сільського населення за рахунок природного та міграційного скорочення; низький рівень доходів не дозволяє сформувати достатню матеріальну базу для ведення домашнього господарства та для повноцінного відтворення робочої сили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств Миколаївщини у 2009 році (за матеріалами вибіркового обстеження домогосподарств). Статистичний збірник / Головне управління статистики у Миколаївській області. — Миколаїв, 2009. — 120 с.
2. Сільське господарство Миколаївщини у 2008 році. Статистичний збірник / Головне управління статистики у Миколаївській області. — Миколаїв, 2009. — 330 с.